

Babits Mihály: Összes versei 1906–1910

Babits Mihály összes versei: Kritikai kiadás 2

Sajtó alá rendezte Kelevéz Ágnes

Budapest: Argumentum Kiadó–Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2022, 1156 l.

MAJOR Ágnes

HUN-REN BTK Irodalomtudományi Intézet, tudományos segédmunkatárs

ORCID: 0000-0003-0586-0969

Babits Mihály lírai életművének kritikai igényű feldolgozása újabb forduloponthez érkezett: Kelevéz Ágnes sajtó alá rendezésében megjelent az 1906 és 1910 között keletkezett versek kritikai kiadása, mely több évtizedes fáradhatatlan kutatómunka összegzése. A versek első kötete, az ifjúkori zsenéket és a pályakezdés korai szakaszát dokumentáló kiadás 2017-ben látott napvilágot,¹ ám ahhoz, hogy a kritikai kiadás-kötetek munkálatai egyáltalán elkezdődhessenek, sokéves előkészítő kutatásra, a kéziratok rendszerezésére, katalógizálására, valamint az élet és életmű kronologikus és bibliografikus feldolgozására is szükség volt.² Természetesen a kritikai kiadás első darabjának megjelenése is fontos eseményként könyvelhető el, ám kétségtelen, hogy a most recenziált kötet – nem csak terjedelmi jellegéből fakadóan – óriási teljesítménynek minősül a Babits-kutatásban. Az 1906 és 1910 közötti öt év Babits költői működése szempontjából különösen termékeny időszak volt: az útkeresés, a saját költői hang megtalálása, az irodalmi elődök előtti főhajtás és a hagyománytisztelet, a pályakezdés viszonyosságai, a számos magánéleti esemény valamilyen módon mind beszüremkedtek a korszak lírai termésébe. Ráadásul az ebben az idő-

* A szerző a Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa. A recenzió a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) támogatásával a *Babits Mihály verseinek és műfordításainak kritikai kiadása* című, K 138529 azonosítószámú pályázat keretében készült.

1 BABITS Mihály, *Összes versei 1890–1905*, szerk. SOMOGYI Ágnes és HAFNER Zoltán, Babits Mihály összes versei: Kritikai kiadás 1 (Budapest: Argumentum Kiadó–Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, 2017).

2 CSÉVE Anna, KELEVÉZ Ágnes, MELCZER Tibor, NEMESKÉRI Erika és PAPP Mária, szerk., *Babits Mihály kéziratai és levelezése: Katalógus*, Klasszikus magyar írók kéziratainak és levelezésének katalógusa (Budapest: Argumentum Kiadó–Petőfi Irodalmi Múzeum, 1993); STAUDER Mária és VARGA Katalin, szerk., *Babits Mihály bibliográfia* ([Budapest]: Argumentum Kiadó–Magyar Irodalom Háza–MTA Irodalomtudományi Intézet, 1998); RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1883–1908*, Babits-kronológia 1 (Budapest: Balassi Kiadó, 2011); RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája 1909–1914*, Babits-kronológia 2 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet–Balassi Kiadó, 2013); RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1915–1920*, Babits-kronológia 3 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet–Balassi Kiadó, 2014).

szakban keletkezett versek jelentek meg Babits életében a legtöbb kiadásban, épp ezért a kritikai szövegkiadásnak nagy mennyiségű nyomtatott szövegváltozattal kellett számolnia.

Kelevéz Ágnes közel ötvenoldalnnyi tanulmánnyal vezeti be a kiadást, mielőtt rátérne a bőséges jegyzetanyaggal ellátott versek közlésére és tárgyalására. A kísérőtanulmányok mindegyike, minden felvetett és vizsgált szempontja releváns kérdések felől közelít az anyaghoz: ezek egyfelől a Babits-líra alakulásának értelmezését segítik, másfelől a kritikai kiadásban alkalmazott elvi és módszertani döntéseket magyarázzák. A pályakezdés költészetét taglaló tanulmányban Babits önszemléleti verseiről, az intertextualitás fontosságáról, az intermedialitás felé való nyitottságról, Babits kötet szerkesztési elveiről, illetve az idegen nyelven írt versekről is szó esik. Ezekben a passzusokban Kelevéz olyan izgalmas adalékokkal szolgál, mint hogy az intertextualitás költői eszköze, azaz a nagy elődök felé fordulás milyen nagymértékben segített, egyfajta menedéket jelentett Babitsnak *A Holnap* körüli botrányok idején. Kelevéz a kiadás forrásait bemutatva külön kitér a kéziratok anyagokra, részletesebben az Arany *Kapcsoló könyvének* mintájára megnyitott tintaírású *Angyalos könyv* második és harmadik füzetére, valamint a 2019-ben nyilvánosságra került Osvát-hagyaték egy korábban lappangó részéről tudhatunk meg fontos részleteket. Önmagában is hatalmas filológiai leletet jelent, hogy utóbbi tartalmazza a *Levelek Iris koszorújából* szerzői kéziratát, az ahhoz mellékelt tartalomjegyzék-tervezetből pedig a kötetkompozíció kialakításának folyamatára következtethetünk, továbbá a pályakezdő Babits szerkesztői elveivel kapcsolatos ismereteinket is árnyalhatjuk. Egyre beljebb merészkedve a filológus-textológus műhelyébe, a kronológia kialakításának forrásaira tér ki a kötet, ahol a datálási problémákról és az azok megoldását segítő fennmaradt dokumentumokról esik szó. Babits filozófus barátjával, Szilasi Vilmosmal megosztotta három verseskötet verseinek a keletkezési időpontját, ezeket a dátumokat Babits a nyomtatott versek mellé vagy alá írta, más esetekben diktálta. De később Babits Szabó Lőrincnek tett vallomásaiban is felidézi egyes költemények keletkezési körülményeit. Ezeket az adatokat azonban óvatosan és kritikával kell kezelnünk, érvel Kelevéz, hiszen sok év távlatából Babits emlékei több esetben is csalókák, mint ahogyan arra az elmélyült kutatómunka is rámutatott.

A kritikai kiadás hibrid módszertani alapelveket határoz meg. Egyfelől szem előtt tartja a hagyományos kritikai szövegkiadások szabályait, a kronológiai elv alkalmazását, ugyanakkor a versek genezisének fázisait is nyomon követi. Ebből következik, hogy egy adott vers esetében nem csupán az *ultima manus* vagy *ultima editio* alapján kialakított főszöveg kerül középpontba, hanem a genetikus kritika szemléletét érvényesítve a különféle szövegváltozatok is fontos szerephez jutnak. Az elvi kérdések rugalmassága abban ragadható meg, hogy a kritikai kiadás a vizsgált anyaghoz igazodva néhány (de nem minden) esetben a hagyományosan variánsként értékelt szövegeket önállóan, vagyis külön versként kezeli, amit minden esetben megindokol.

A kiadás az első kötethez hasonlóan szövegeltérés-táblázatokba rendezve mutatja be a versek főszövegéhez képest a kéziratok variánsok, illetve a nyomtatott megjelenések közti különbségeket. Ez a módszer a korábbi Ady kritikai kiadások öröksége, s első pillantásra kaotikusnak és követhetetlennek tűnhet, azonban kis idő elteltével az olvasó vagy kutató könnyen eligazodik rajtuk. Igaz, a későbbi, jelenleg sajtó alá rendezés alatt álló Babits kritikai kiadások már más módszer szerint készülnek, amelynek a kéziratok korpusz megváltozása, a több szövegvariáns, a javítások, beszúrások és törlések stb. elszaporodása az oka – a számtalan változtatás Babits későbbi versei esetében már valóban átláthatatlanná és kibogozhatatlanná tenné a táblázatokat.

A kiadás a verseket a keletkezésük sorrendjében közli. Összesen 224 vers olvasható a kötetben, ebből 16 bizonytalan datálású, de feltételezhető, hogy a kötet időhatárában vagy annak közelében keletkezett. Mindegyik versnél megtaláljuk a kéziratleírást és/vagy a megjelenés helyéről szóló információkat, ezt követik a szövegeltérés-táblázatok és a szövegkritikai jegyzetek, majd a keletkezéstörténet, és végül – amennyiben szükséges – a tárgyi-nyelvi magyarázatok olvashatók. A keletkezéstörténeti jegyzetek a fennmaradt adatok alapos ismeretében mutatják be az adott vers születésének körülményeit, illetve indokolják a datálással kapcsolatos döntéseket, melyek sok esetben korrigálják a korábban érvényben lévő adatokat.

Olyan izgalmas, új felfedezésekről olvashatunk a kötetben, mint amilyen a korábban Gál István által az 1918–1919-es évekre datált *Kisiklani...* című vers keletkezésének a tisztázása. A vonatzakatozás ütemét felidéző költemény negyedik strófája („A sínen, a sínen, a sínen, örökre a sínen, a sínen, a sínen eluntam, / kisiklani ha jobbra nem, hát bal felé! Már a szemem behunytam / behunytam / ha jobbra, ha balra, ha balra!”) Gál szerint a háború végén egyre inkább radikalizálódó költő egyértelmű politikai hitvallásaként értelmezhető, ezért a keletkezés is erre az időszakra tehető. A kritikai kiadás sajtó alá rendezője azonban meggyőzően bizonyítja, hogy a vers jóval korábban született: a datálást egyrészt a vers kéziratának fizikai jellemzői, a papírminőség és a vízjelek segítik, másrészt pedig a tény, hogy Babits 1909 januárjában Felsősebesnél részese volt egy vonatszerencsétlenségnek, amely során a vasúti kocsi, amelyben ő is ült, kisiklott. Kérdéses volt továbbá a *Szent Mihály* című vers keletkezési ideje is. Babits a *Nyugalanság völgye* (1920) című kötetben *Régi vers: 1911* alcímmel közölte a verset, ami arra engedett következtetni, hogy a költő a keletkezés időpontját jelölte meg. Hogy az évszám valójában az első, *Nyugat*-beli megjelenésre, nem pedig a megírás idejére utal, azt a vers legkorábbi fennmaradt kéziratának az *Angyalos* könyvben elfoglalt helye erősíti meg: a fennmaradt tisztázat elkészülte az *Angyalos* könyv harmadik füzetének keletkezése alapján minden kétséget kizáróan 1909-ra tehető. Kelevéz akkurátusan végigvezeti az olvasót a keletkezés fázisain, miközben a költőt megihlető építészeti és képzőművészeti forrásokra is kitér: a kolozsvári Szent Mihály-templom, valamint egy Böcklin-festmény inspirálhatta Babitsot a megírás során. A képzőművészeti alkotások termékenyítő hatásának felfejtése a *Csipkerózsa* című vers keletkezéstörténeti jegyzetében is visszaköszön. A Tennyson által is inspirált vers leírásai a szecessziós grafika területén jelentős Aubrey Beardsley 1894-es *Önarckép* című művének vizualitását idézi meg. Ha a verset „összeolvassuk” a képpel (melyet a kritikai kiadás a kötet végén közöl), látjuk, hogy a *Csipkerózsa* ekphraszisként szinte minden apró részletet ábrázol.

A kiadás nem közöl az egyes versek recepciójára vonatkozó jegyzeteket, azonban a kötet végén megtalálható a kiadás időhatárában keletkezett Babits-verseket közlő antológiák, *A Holnap* (1908) és *A Holnap új versei* (1909), illetve két verseskötet, a *Levelek Iris koszorújából* (1909) és a *Herceg, hátha megjön a tél is!* (1911) megjelenési körülményeit és fogadtatását szemlélő kísérőtanulmány. Ebben a szakaszban a megjelenésekről hírt adó legfontosabb korabeli cikkek, kritikák és értékelések bibliográfiai adatai és kivonatolt tartalma is olvashatók – a remek arányérzékkel tömörített adatok kellő információval látnak el a tájékozódáshoz, és segítséget nyújtanak a további kutatás számára. A kötetben való eligazodást és a kereshetőséget több mutató is segíti. A betűrendes címek, a kezdősorok szerinti mutatók és a névmutató mellett az először a kritikai kiadásban megjelenő versek és töredékek listáját is megtaláljuk: bár olyan „nagy versek”

is szerepelnek a kötetben, mint az *Esti kérdés*, a *Turáni induló*, a *Fekete ország* vagy az *Új leoninusok*, a munka jelentőségét az is jól jelzi, hogy összesen 57 Babits-szöveg itt jelenik meg először.

A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetében folyó digitális filológiai munka eredményeként a Babits kritikai kiadások első kötete elérhető a DigiPhil felületén (<https://digiphil.hu/babits-mihaly-osszes-versei-1890-1905/>), a második kötet anyaga pedig hamarosan szintén hozzáférhető lesz online. A digitális kiadás nagy előnye, hogy hozzáférhetővé teszi az egyes kéziratok facsimiléit (néhány kéziratfotót maga a nyomtatott kiadás is közöl), illetve a folyamatos javítás és bővítés lehetőségét is biztosítja, hiszen minden kritikai igényű munka esetében előfordulhat, hogy idővel előkerülnek olyan új dokumentumok vagy adatok, amelyek ismeretében felülbírálnak egyes, a kiadásokban közölt állítások – épp ez történt az első kötet esetében: a fentebb már említett, az Osvát-hagyatékából a kritikaikiadás-kötet megjelenése után előkerült további szövegváltozatok ismeretében korrekcióra volt szükség, melyet a digitális kiadás már magában foglal.

Azt hihetnénk, hogy Kelevéz Ágnes hatalmas anyagot megmozgató kritikai kiadása nem könnyed olvasmány, azonban maguknak a verseknek az olvasása, illetve a hozzájuk tartozó jegyzetek tanulmányozása páratlan esztétikai és filológiai élményt kínál az érdeklődők számára, az élvezetes nyelven megírt argumentációk sűrű adatgazdagságuk ellenére is világosak és jól követhetők. A sajtó alá rendező igen magasra tette a lécet: az elkészült kritikai kiadás szakmai tudás, forrásismeret és -kezelés, alaposság és elhivatottság tekintetében nemcsak a Babits-filológusok, de más életműveket feldolgozó kutatók számára is követendő példával szolgál.